

Заречнюк О.Г.

архітектор,

Центр міської історії Центрально-Східної Європи

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОНАД ЕФЕКТИВНІСТЬ. «УТИЛІТАРНА» АРХІТЕКТУРА ІВАНА ЛЕВИНСЬКОГО ЯК ДОСЯГНЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ СФЕРИ ХІХ СТОЛІТТЯ

ХІХ століття і розвиток техніки та технологій, у т.ч. у Львові, столиці Галичини, Коронного краю Габсбурзької монархії, проходив під гаслом удосконалення, «ушляхетнення» наявних промислів. З розробкою і поширенням нових будівельних матеріалів та конструкцій, архітектура що до того вважалася насамперед мистецтвом, стає тісніше пов'язаною із технікою. З класичних університетів та королівських академії мистецтв вона все частіше стає предметом технічних навчальних закладів, що з'являються у Європі від 1790-х років. У Львові архітектура з філософського факультету Університету Франца І перенесли до новоствореної Технічної академії у 1844 році.

Технічні навчальні заклади не вважалися академічними інституціями, а їх професори виборювали у держави для них рівного із університетами статусу. Архітектура як наукова дисципліна — це питання, над яким працював німецький архітектор, теоретик та викладач Технічної школи Цюріха Готфрід Земпер. Як мистецтво (а отже й архітектура) винаходить і відображає людську цивілізацію — це одна з тем його праці *Der Stil* (1860). Його вплив помітний у текстах львівських архітекторів, професорів Вищої технічної школи: Юліана Захарівича, Густава Бізанца, Едгара Ковача, Теодора Тальовського, Івана Левинського.

У даній доповіді я розглядаю лише один аспект діяльності Івана Левинського — його ідею «утилітарної» архітектури. Аналізуючи опубліковані тексти його лекцій, прочитаних у львівській Вищій технічній школі у 1901 та 1903 роках, самого архітектора розглядаю насамперед як техніка, представника професіоналів технічної сфери. Цій спільноті притаманна віра у прогрес, свободу що її дала техніка, у особисту ініціативність та відповідальність, тріумф знання, раціональності та великої місії техніків у сучасному суспільстві. У тогочасному дискурсі інженерів, техніка — прикладне застосування знання, те що свого часу «зробило людину людиною» (*uczłowieczenie*), а в ХІХ столітті мало звільнити людину від боротьби зі стихіями та важкої фізичної праці, покращити її побут, а в Галичині додавалося прагнення подолати т. зв. галицькі злидні, як це сформулював інженер та політик, нафтовий підприємець Станіслав Щепановський.

Іван Левинський на перший план ставить не архітектора, а «будівельного техника» — професіонала який керується своїми технічними знаннями матеріалів та конструкцій та може обрати найбільш ефективні, ощадні рішення. Зручне розпланування утилітарної будівлі відповідає потребам людей-користувачів, їхньому комфорту і здоров'ю; ефективність та ощадність будівництва зберігає кошти не лише індивідуального замовника, а й усього краю, тож є добром для всього суспільства. Трансформоване вітрувіанське поняття *utilitas* набуває у Левинського справді гуманістичного та суспільного значення. Застосування власного знання, а не підпорядкування авторитетам, відрізняє людину ХІХ століття від попередніх історичних епох та свідчить про демократичні перетворення. Утилітарність — це результат розвитку техніки та технологій, що надалі стала основою архітектури функціоналізму. Не випадково, видатні львівські архітектори міжвоєнного періоду — це учні Івана Левинського, його кафедри утилітарного будівництва (1901–1914) та співробітники його архітектурного бюро, як-то Вітольд Мінкевич, Владислав Дердацький та ін.

Zarechnyuk O.

architect,

Department of Architectural Environment Design, Institute of Architecture,
Center for Urban History of East Central Europe

**EFFICACIOUS, NOT FLAMBOYANT. IVAN LEVYNSKYI'S
UTILITARIAN ARCHITECTURE AS A RESULT OF THE
TECHNOLOGICAL ADVANCE OF THE NINETEENTH CENTURY**

In Lviv, capital of Galicia, a Crown Land of the Habsburg Monarchy, the development of technology in the nineteenth century went parallel to the idea of improving — «ennoblement» of already existing industries. As new construction materials and constructions were created and more widely used, architecture became to be regarded a part of the technical sphere, rather than of art. Architecture became taught at technical schools that were established from the 1790s on, rather than in classic universities or royal academies of art. In Lviv, architecture was moved from the Philosophy department at Franz I University to the Engineering department at the newly founded Technical Academy in 1844.

Technical schools were not regarded as academic institutions, their professors strived for them to be acknowledged equal with universities by the state. Making architecture a scientific discipline particularly interested the

leading world architect and theorist, professor at the Higher Technical School in Zurich, German-born Gottfried Semper. How art (and thus architecture) is invented and is evidence of the human civilisation(s), was a subject of his seminal work *Der Stil* (1860). Its influence is visible in the texts of Lviv architects and Higher Technical School professors such as Julian Zachariewicz, Gustaw Bisanz, Edgar Kováts, Teodor Talowski, and Ivan Levynskyi (Jan Lewiński).

In this paper I focus at only one aspect of Ivan Levynskyi's professional activities, the idea of utilitarian architecture. When analysing the published texts of his lectures that he delivered at the Higher Technical School in Lviv in 1901 and 1903, I regard him first and foremost a technik, a representative of technical professionals. This international community shared such features as belief in scientific progress, liberty granted by technology, personal responsibility, triumph of knowledge, rationality and universal mission of engineers in contemporary society were common. Technology (technika), in the contemporary discourse meant knowledge being applied; something that initially had humanised people (*uczłowieczenie*), and existed to liberate the humankind from the constant battles against the elements, improve its condition and everyday life. In Galicia, there was a call to eliminate the infamous «Galician poverty» (*nędza galicyjska*), a term coined by a renowned engineer and politician, and oil champion Stanisław Szczepanowski.

Ivan Levynskyi emphasises the role not that of an architect, but of a «construction technique». According to him, it is a professional driven by technical knowledge who can make the most effective and therefore economical design choices. Comfortable planning schemes answers people's needs and their comfort, while effective use of materials and constructions save their capital and serves the common good. Therefore, Vitruvian term *utilitas* in Levynskyi's utilitarianism acquires a truly humanist and social sense. Applying one's own knowledge instead of subordinating to authorities, is a trait of a nineteenth century person, unlike those of the previous periods in history and is testament to democratic transformations. So, utilitarianism is a result of the development of technology, which became the basis of the functionalist architecture. It is no chance that the outspoken Lviv architects of interwar period had been students of Ivan Levynskyi, his chair of Utilitarian building (1901–1914), and were his collaborators, such as Witold Minkiewicz, Władysław Derdacki and others.

